

KISS GERGELY

„Teuzo sancte Romane Ecclesie legatus... Teuzo cardinalis”¹

(Adalékok az I. László-kori pápai–magyar kapcsolatok történetéhez)

Vizsgálatom tárgya az a Teuzo, aki a somogyvári bencés kolostor alapítólevelének tanúi között szerepel két alkalommal is, először mint *legatus*, másodszor mint *cardinalis*. Ki is volt valójában? Milyen szerepet játszott a korabeli pápai–magyar kapcsolatokban? Ez a két alapvető kérdés merült fel bennem személyével kapcsolatban. Természetesen jogos az a felvetés, hogy mi indokolja a vele való behatőbb foglalkozást, mi az, ami a személye körüli újabb vizsgálódást szükségessé teszi. Esetünkben nem pusztán egy, a magyar történeti szakirodalom előtt alig ismert figura életpályájának alaposabb ismertetéséről van szó, hanem a személye körül kialakult ellentmondások feloldásáról.

Makk Ferencé az érdem, hogy elsőként rámutatott a Teuzo alakja körül felmerült problémákra és felhívta a figyelmet szerepének tisztázására I. László királynak a pápasággal folytatott kapcsolataiban.² E vélemény jelentősége abban áll, hogy amennyiben igaznak bizonyulna a feltevés, amely szerint Teuzo a III. Kelemen néven ellenpápaként ismert ravennai Wibert híve volt, akkor az I.

¹ *Diplomata Hungaric Antiquissima. Edendo operi praefuit GEORGIUS GYÖRFFY.* (a továbbiakban: DHA) I. 1000–1131. Bp. 1992. 268. (Nr. 88.), 269. (Nr. 89.)

² MAKK FERENC: *Magyar külpolitika 896–1196.* (Akadémiai doktori értekezés. Kézirat.) I–II. Szeged 1990. (a továbbiakban: MAKK 1990.) „A pápai követ 1091 őszén megérkezett Magyarországra, ahol – miként említettük – részt vett a somogyvári apátság megalapításán. Teuzo bíboros II. Orbán nevében ekkor kifejezésre juttatta, hogy az apostoli szék Horvátországot – Zvonimir nyomán – továbbra is saját hűbérének tekinti, s ennek megfelelően az új horvát király, Álmos köteles vazallusi esküt tenni a pápának. [...] László és Álmos a pápai követelésnek nem tett eleget, azt határozottan visszautasították, s ezért Teuzo bíborosnak eredmény nélkül kellett Magyarországot elhagynia.” I. 207. Illetve: „A külföldi szakirodalomban egy kortárs levélrészlet alapján 1921 óta – a magyar kutatók minden rcagálása nélkül – tartja magát az a vélekedés, miszerint a somogyvári alapításkor 1091-ben jelenlevő Teuzo bíboros nem II. Orbánnak, hanem III. Kelemen ellenpápának volt a legátusa. [...] Ha ez valóban így van, akkor ebből az következik természetszerűleg, hogy László már 1091-ben kapcsolatban állott az ellenpápával.” Uo. II. 94., 137. jegyzet.

László és II. Orbán pápa közötti szakítás és ezáltal a királynak a reformpápaság elleni táborhoz való csatlakozása már 1091-ben tényként kezelhető lenne. E kérdés tisztázásához alaposabban ismertetnünk kell azokat az érveket, amelyek alapján a német szakirodalomban az említett álláspont helyét kapott.

Paul Kehr 1921-ben elhangzott, III. Kelemenről szóló akadémiai székfoglalójában röviden vázolta I. László horvátországi hadjáratát, ill. ismertette azt a levelet, amelyet a király Odesirius montecassino-i apáthoz intézett. Említést tett arról is, hogy László nem fogadta el annak a hűbéri kapcsolatnak a további fenntartását, amely még Zvonimir horvát király és VII. Gergely pápa között létrejött, s éppen ezért László a pápa ellenfeléhez, IV. Henrikhez csatlakozott, s így egyúttal Wibert hívévé vált. A montecassino-i apáthoz – azaz II. Orbán pápa egyik diakónus-kardinálisához – intézett levél kapcsán megjegyzi azt is, hogy a László által Orbántól kért legátus vonatkozásában semmilyen támpont vagy adat nem ismeretes. Teuzo személyét illetően tagadó választ fogalmaz meg, úgy vélte – sajnos részletesebb hivatkozás nélkül –, hogy nem lehet azonos azzal a legátussal, akit László levelében II. Orbántól kért.³

1936-ban Hans-Walter Klewitz részletes tanulmányban foglalkozott a kardinálisok tanácsának összetételével az invesztitúraharc korában,⁴ s – Paul Kehr eredményeire támaszkodva – igyekezett elkülöníteni a reformpápák (VII. Gergely, III. Viktor, II. Orbán, II. Paszkál), illetve az ellenpápa III. Kelemen oldalán felsorakozott kardinálisokat püspök-, diakónus-, illetve presbiter-kardinális csoportok szerint. Véleménye szerint az 1084–1099 közötti időszakra vonatkozóan összesen 22 presbiter-kardinális mutatható ki a III. Kelemen

³ KEHR, PAUL: Zur Geschichte Wiberts von Ravenna (Clemens III.). Sitzungberichte der Preussischen Akademie des Wissenschaften Sitzung der philosophisch-historischen Klasse vom 7. April. I–II. Berlin 1921–1922. (a továbbiakban: KEHR 1921.) Az itt ismertetett vélemény: I. 361. Teuzora vonatkozó megállapítása a következő: „Im Herbst 1091 treffen wir in Ungarn den Kardinallegaten Teuzo, aber der ist wohl nicht der von Ladislaus erbetene Legat.” I. 361., 2. jegyzet.

⁴ KLEWITZ, HANS-WALTER: Die Entstehung des Kardinalkollegiums. In: Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte. Kanonistische Abteilung XXV. Weimar 1936. (a továbbiakban: KLEWITZ 1936.) 115–221.

támogató kardinálisok között.⁵ Ezek közül 20 közvetlenül III. Kelemen irataiból ismert,⁶ míg kettő II. Gelasius pápa Kuno palestrinai püspökhöz intézett leveléből.⁷ Teuzo neve ebben a levélben fordul elő, s előadása szerint III. Kelemen egyik hívéréről van szó. Klewitz szerint ez úgy értelmezhető, hogy a levélben megnevezett Teuzo nem azonos azzal a Teuzoval, aki a forrásokban mint II. Orbán pápa legátusa, a SS. Giovanni e Paolo presbiter-kardinálisa jelent meg. Kehr eredményei alapján úgy véli, hogy a Somogyváron jelen levő Teuzo egy másik, jelen esetben az ellenpápa pártján álló személy volt, bár tevékenysége közelebbről nem ismert.⁸ Ezzel összhangban később már két világosan elkülönített személyről tesz említést.⁹

---

⁵ KLEWITZ 1936. 167–168.

⁶ Ezek: Anastasius (S. Anastasia), Lco (S. Lorenzo in Damaso), Hatto (Atto), Robertus, ill. Romanus (S. Marco), Bcno (S. Silvestro), Lco (S. Lorenzo in Lucina), Warinus (SS. Apostolorum), Hugo (S. Clemente), Petrus (S. Crisogono), Johannes (S. Prisca), Guido (S. Balbina), Romanus (S. Ciriaco), Nicolaus (S. Sabina), Octavianus (S. Susanna), Dcodatus (S. Prassede), Romanus (S. Marcello), Hugobald, Innocencius, Adalmarius. Lásd KEHR 1921. 982.; KLEWITZ 1936. 167–168.

⁷ I. Gelasius pápa levele Kuno palestrinai püspökhöz, 1118. április 13., Capua. „*In hoc autem tanto facinore nullum de Romano clero imperator Deo gratias habuit socium. Sed Wibertini quidam: Romanus de s. Marcello, Centius qui dicebatur de Crisogoni et Teuzo, qui tanto per Daciam tempore debachatus est, tamen infamem gloriam celebrarunt.*” Idézi KLEWITZ 1936. 167., 3. jegyzet. E kettő tehát Centius és Teuzo, mert Romanus más forrásból is ismert, a S. Prassede titulását bírta: KLEWITZ 1936. 217. (Nr. 34.)

⁸ „Ein Teuzo S. R. E. Legatus begegnet nämlich 1091 in Ungarn und kommt in der Stiftungs-urkunde der Benediktinerabtei Somogyvár vor. Ferdinand Šišić [...] möchte ihn für den Legaten Urbans II. halten, den Ladislaus I. erbeten und dessen abschlagige Antwort in der Frage der kroatischen Krönung ihn in das Lager Wiberts getrieben habe. Kehr hat jedoch [...] vermutet, daß Teuzo »wohl nicht der von Ladislaus erbetene Legat« gewesen sei, und das läßt sich mit unserer Briefstelle stützen. Denn sie macht es unwahrscheinlich, daß der [...] erwähnende Kardinalpriester Teuzo von SS. Giovanni e Paolo, der zu den Kardinälen Urbans II. gehörte, personengleich ist mit dem ungarischen Teuzo, über dessen Wirksamkeit erst eine eingehende Untersuchung über das Verhältnis Ungarns zur Kurie um die Wende des 11. zum 12. Jahrhundert volle Aufklärung wird bieten können.” KLEWITZ 1936. 167., 3. jegyzet.

⁹ Teuzo 'Mönch' (SS. Giovanni e Paolo) és Teuzo 'Wibertiner': KLEWITZ 1936. 172.

1954-ben Karl Jordan foglalkozott III. Kelemennek az investitúraharc irodalmában elfoglalt helyéről.¹⁰ Ennek során röviden kitért a pápaság és Magyarország XI. század végi kapcsolatára, I. László II. Orbánnal való szakítására is. Teuzo megítélésével kapcsolatban egyértelműen Klewitz véleményét osztja, azaz a Somogyváron jelen levő legátust nem tartja azonosnak a több forrásból is ismert, mind II. Orbán, mind II. Paszkál mellett kitartó Teuzoval, a SS. Giovanni e Paolo presbiter-kardinálisával.¹¹

Legutóbb 1964-ben Alphons Becker is hasonló nézetet fogalmazott meg a II. Orbán pápáról szóló monográfiájában. Kehr, Klewitz és Jordan munkáira támaszkodva immár tényként fogalmazta meg, hogy a horvátországi hadjárat kapcsán I. László szakított II. Orbánnal, s csatlakozott IV. Henrik és III. Kelemen táborához, ez utóbbi pedig 1091-ben a maga részéről legátust küldött hozzá.¹²

E rövid áttekintés alapján tehát elmondható, hogy a német szakirodalom Teuzo név alatt két személyt tart számon. Egyikük a reformpápákat mindvégig támogató Teuzo, a SS. Giovanni e Paolo presbiter-kardinális, míg a másik a ravennai Wibert (III. Kelemen) pártján álló, közelebbről nem ismert Teuzo, aki mint az ellenpápa legátusa járt 1091-ben Magyarországon, pontosabban részt vett a somogyvári alapításon, s akinek a jelenléte egyenértékűnek tekinthető I. László III. Kelemenhez történő átpártolásával.

A fenti felvetést – bármennyire csábító lenne is elfogadni, hogy 1091-ben Somogyváron az ellenpápa legátusa jelenlétével kell számolnunk, s ezáltal I. László király külpolitikai irányvonalának megváltozásával – nem tekinthetjük egészében fenntarthatónak, mivel az, éppen az ellenpápa által küldött Teuzo legátus tekintetében nem megalapozott. Ennek bizonyítására röviden bemutatom

¹⁰ JORDAN, KARL: Die Stellung Wiberts von Ravenna in der Publizistik des Investiturstreits. Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 1954. (a továbbiakban: JORDAN 1954.) 155–164.

¹¹ JORDAN 1954. 156.

¹² BECKER, ALPHONS: Papst Urban II. (1088–1099) I. Herkunft und kirchliche Laufbahn. Der Papst und die lateinische Christenheit. Schriften der Monumenta Germaniae historica (=MGH) (Deutsches Institut für Erforschung des Mittelalters) 19/1. Stuttgart 1964. (a továbbiakban: BECKER 1964.) 167.

a két Teuzo néven szereplő személlyel kapcsolatos forrásokat. Az alábbiakban III. Kelemen feltételezett Teuzo nevű legátusát Teuzo I-nek, míg a reformpápaság oldalán álló másik Teuzo-t Teuzo II-nek jelölöm.

TEUZO I.

A kérdéses személyre vonatkozóan összesen egyetlen adatra hivatkozhatunk, amelyet már Klewitz is felhasznált. II. Gelasius leveléről van szó, amelyet 1118. április 13-án Capuából írt Kuno palestrinai püspöknek. Mint láttuk, a levél Teuzot két másik személy, Romanus és Centius társaságában említi, mindhármutat mint ravennai Wibert, azaz III. Kelemen ellenpápa híveiként szerepelteti.¹³ Kétségtől való személyről van szó, hiszen mind Romanus, mind Centius említése arra vall, hogy a levél írója pontos ismeretekkel rendelkezett az egykori ellenpápa híveiről. Ennek alapján nem vonható kétségbe, hogy az itt szereplő Teuzo ténylegesen az ellenpápa, III. Kelemen híve volt.

Ugyanakkor meg kell említenünk, hogy eme Teuzo neve máshol nem fordul elő, még ravennai Wibert levelezésében sem. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy az I. László király és IV. Henrik között létrejött szövetségre vonatkozó források ezt az eseményt kifejezetten úgy állítják be, hogy a megegyezés a király és a császár között jött létre, nem pedig a király és az ellenpápa között.¹⁴

---

¹³ Lásd 7. jegyzet.

¹⁴ Bernoldus Constantiensis: Chronicon. Anno 1092.: „*Welfo dux Baioariae Heinricum imperatorem ante proximam nativitatem Domini mirabiliter confudit, quem ad colloquium pervenire prohibuit, quod idem Henricus et rex Ungarorum [sc. Ladislaus] condixerunt, ad quod etiam pene iam convenerunt.*” GOMBOS, FRANCISCUS ALBINUS. Catalogus fontium historiae Hungariae ab anno ducum et regum ex stirpe Arpad descendendum ab anno DCCC usque ad annum MCCC. I–III. Bp. 1937–1938. (a továbbiakban: GOMBOS) I. 413. (Nr. 868.); Udalricus Babenbergensis clericus: Codex epistolaris....: „*Heinricus Dei gratia Romanorum imperator augustus A(lmo) glorioso duci [...] Et fedus, quod cum patre tuo [sc. Ladislao rege] inivimus, ab hac die in antea volumus tibi illibatum servare omni tempore vitae nostrae.*” GOMBOS III. 2271. (Nr. 4834.)

TEUZO II.

A másik személyről már pontosabb adatokkal rendelkezünk. Ezek alapján jelenléte folyamatosan kimutatható a reformpápák környezetében, mind VII. Gergely, mind II. Orbán, mind II. Paszkál idején.

1. A Teuzo név elsőként 1074. április 28-án jelent meg VII. Gergely pápai kormányzata idején. A forrás szerint a pápa első évében több érseket és püspököt is felszentelt, akik között ott szerepel egy Teuzo nevű személy.¹⁵ Az itt felbukkanó Teuzo Teatinus nem más, mint Chieti püspöke, akinek vajmi kevés köze lehetett a későbbi Teuzo kardinálishoz, mint az a továbbiakból kitűnik.

2. VII. Gergely 1077. március 31-én az angol királyhoz, Vilmoshoz intézett levelében Teuzo mint pápai legátus jelenik meg, akinek nem kevés szerepe lehetett a pápa és az uralkodó között a dol-i püspökválasztás kérdésében kialakult vita elrendezésében. A levél tartalma szerint – bár erre nézve írásos adat nem áll rendelkezésre – a pápa és a király ellentéte korábbi előzményre ment vissza a püspöki szék betöltése esetében, s mivel úgy tűnik, a pápa akarata nem érvényesült, legátusai útján – Hugó die-i püspök, Hubert pápai *subdiaconus* és Teuzo *monachus* – kívánta utóbb Vilmost jobb belátásra bírni.¹⁶

¹⁵ „In hoc primo anno pontificatus sui ipse dominus Gregorius papa constituit et consecravit archiepiscopos et episcopos per diversa loca: [...] Teuzonem Teatinum ... episcopum.” CASPAR, ERICH: Das Register Gregors VII. MGH. Epistolae selectae. (a továbbiakban: RG VII.) II. Berlin–Dublin–Zürich 1967. 123. (Nr. I., 85a.)

¹⁶ „Nam cum in Dolensi ecclesia episcopum ordinavimus, ita hunc pro quo excellentia vestra intervenit, ad deiectionem suam ex propriis facinoribus et ad ultimum ex inobedientia se precipitasse non solum per clericos et religiosas personas illius ecclesie, sed etiam per legatum nostrum Teuzonem monachum intellexeramus, ut magis sibi de malis in ecclesiam commissis et corruptissima vita sue timendum et plagendum, quam pro recuperatione episcopatus proclamandum aut quicquam sperandum fore iudicemus. Attamen ne deprecationem vestram sine ea qua oportet cura et benignitate suscepisse videamur et, si aliquis per subreptionem, quod non credimus, nos fefellit, ad inquirendum et corrigendum minus solliciti inveniamur, legatos nostros, videlicet confratrem nostrum Hugonem venerabilem Diensem episcopum et dilectum filium, nostrum Hubertum sancte Romane ecclesie subdiaconum et ipsum etiam Teuzonem monachum, si ereptum ab infirmitate poterimus, illuc mittere decrevimus, qui causam diligenti inquisitione ediscutiant et, si quid in ea dictante iustitia mutandum vel emendandum fuerit, consequenti ratione et auctoritate exequi studeant.” RG VII. 322. (Nr. IV., 17.)

3. VII. Gergely 1078. május 22-én, Lateránban kelt levele az előző ügy folytatásaként szól Hubert pápai *subdiaconus*-hoz és Teuzo *monachus*-hoz. Bár a levél *expressis verbis* nem nevezi őket pápai legátusnak, szövegéből mégis erre következtethetünk. Ugyanis VII. Gergelynél Evenus dol-i érsek¹⁷ panaszt tett, mert továbbra sem tudta elfoglalni érseki székét, mivel ebben Vilmos angol király megakadályozta. Miután erről a korábban már említett harmadik legátus, Hugó die-i püspök jelenlétében beszámolt, a pápa meghagyta Hugónak, hogy a reimsi érsek (Manasses) és a francia papság ügyében eljáró lyoni zsinaton rendezzék el az ügyet. A levélben pedig VII. Gergely meghagyta Hubertnek és Teuzonak, hogy az említett ügyben az érdekelt felek meghallgatása után hozott döntést tartassák be.¹⁸ Ehhez kapcsolódóan, az ügy fontosságát alátámasztandó, megemlíthetjük, hogy a pápa ugyanazon a napon kelt levelében igyekezett eltüntetni Hoël bretagne-i herceget, Cornouaille grófját, valamint Geoffroy Boterelt, Penthierre grófját a dol-i egyház zaklatásától.¹⁹

4. Ugyanezen ügy folytatásaként VII. Gergely pápa 1079. szeptember 23-án Rómából írt levelében ismét előbukkan Teuzo. Ebben az esetben a pápa Hubert pápai *subdiaconus*-hoz szólt, akinek többek között azt a megbízatást adja, hogy

¹⁷ Salomon de Bretagne (857–874) önálló breton egyháztartományt kívánt létrehozni Tours ellenében. Kísérlete nem járt teljes sikerrel, a dol-i püspök részére nem tudta a pápától (I. Mikós) a *pallium*ot megszerezni. Egyelőre átmeneti megoldás született, Salomon emberét (Electrunne) emelték a rennes-i püspöki székbe a tours-i érsek és két *suffraganeus*a jelenlétében. Az bizonyos, hogy a X. század második felében már dol-i érsekekkel találkozunk, bár az érseki rang elismerése továbbra is problémás maradt, elsősorban a tours-i érsekek kérdőjelezték meg. TONNERRE, NOËL-YVES: Naissance de la Bretagne. Géographie historique et structures sociales de la Bretagne méridionale (Nantais-et Vennetais de la fin du VIIIe à la fin du XIIe siècle. Angers 1944. 92., 289.

¹⁸ „*Gregorius episcopus servus servorum Dei Huberto subdiacono et Teuzoni monacho salutem et apostolicam benedictionem. [...] Quapropter ammonemus et vos, ut ibidem aut alter vestrum aut ambo, si fieri possit, aditis et episcopos ac religiosos abbates illius parrochie necnon clericos et laicos eiusdem ecclesie, qui utramlibet partem aut accusare aut defendere idonei videantur, adesse commoneatis procurantes etiam, ut Anglorum rex ex sua parte legatum illuc dirigat tam prudentem quam religiosam personam, quatenus causa ista sublato favore partium omnique personali acceptione ad effectum iuste diffinitionis Deo disponente perveniat et, quod ibi inde statutum ac definitum fuerit, ita ab omnibus consona voce sententiaque firmetur, ut calumniose proclamationis et reiterande questionis omnis undique occasio omnisque penitus licentia decidatur.*” RG VII. 385–386. (Nr. V., 22.)

¹⁹ RG VII. 387–388. (Nr. V., 22.)

rendezze el a dol-i egyházmegye betöltésének kérdését. Teuzo, mint a levél szövegéből kitűnik, saját elhatározásából megfeddte az angol királyt, Vilmost, amit a pápa nem helyeselt. Arra utasította tehát legátusát, Hubertet, hogy a Szentszék elvárásainak megfelelően kezelje az ügyet.²⁰

5. Hosszabb szünet után a XI. század végén tűnik fel ismét Teuzo, immár II. Orbán környezetében. 1092. szeptember 5-én La Cava-ban találjuk.²¹

6. A pápa 1095. február 18-án Cremonában kelt oklevelének egyik aláírója, amely irat megerősíti a IV. Raimund toulouse-i gróf és az annak kegyurasága alatt álló Saint-Gilles du Gard bencés kolostora között korábban kialakult per lezárásaként született egyezséget. Eszerint a kegyúr visszaadja a monostortól korábban elvett javakat, s ígéretet tesz, hogy a továbbiakban nem háborgatja a kolostort. A dolog érdekessége, hogy Teuzo immár nem egyszerű *monachus*-ként kerül elének, hanem mint a pápa egyik presbiter-kardinálisa.²²

7. A következő évben, 1096. március 14-én Teuzo ismét megjelenik a II. Orbán által a tours-i egyház kanonokai számára kiállított privilégium aláírói között mint a pápa kardinálisa, igaz, pontos titulus nélkül.²³

8. Ugyanebben az ügyben később újabb intézkedésre került sor. II. Orbánnak a tours-i kanonokok ügyében kelt ítéletét utóbb a tours-i zsinat is szentesítette,

²⁰ „Gregorius episcopus servus servorum Dei in Christo filio Huberto sancte Romane ecclesie subdiacono salutem et benedictionem. [...] Significasti autem nobis Teuzonem quasi ex parte nostra legatum adversus Anglicum regem cerba fecisse. Que noveris ex nobis mandata non esse.[...]” RG VII. 458–460. (VII, 1.)

²¹ Vö. KLEWITZ 1936. 218., 42.

²² „Notum omnibus vobis volumus, quia dilectus filius noster Raimundus Tolosanus comes, tam nostris quam aliorum religiosorum virorum monitis excitatus et omnipotentis Dei timore compunctus partem in(m)o rapinam quam ex parentum suorum invasione in altari Sancti Aegidii et reliquis ipsius altaris ecclesiae altaribus habere solitus erat, Deo ac sanctae Dei Genitrici Mariae sanctisque apostolorum principibus Petro ac Paulo et Beato confessori Aegidio reddidit. [...] Ego Teuzo presbyter cardinalis subscripsi [...]” MIGNE, J.-P.: Patrologiae cursus completus. Series latina. (a továbbiakban: PL) t. CLI. col. 399–400.

²³ „Et quia preter apostolicum et regum. et Turonensem archiepiscopum, semel in vita sua neminem ad processionis susceptionem admittebant studiose notavimus, nostris cardinalibus, Teuzone, Alberto, Gregorio Papiensi, Rausgeri, et Hugone Lugdunensi primate, et aliis tam episcopis quam aliarum dignitatum personis, praesentibus Brunone Sigmiensi episcopo et Ingelrammo Suessionensis ecclesiae archidiacono [...]” PL. t. CLI. col. 450.

végül pedig a pápai ítéletet egy 1096. március 30-án, Poitiers-ben kelt oklevél erősítette meg, amelynek aláírói között ott szerepel Teuzo (*Heuzo*) kardinális is.²⁴

9. 1099. április 24-én II. Orbán Rómából értesítette Hugó lyoni érseket, hogy a közte és a sens-i érsek között kialakult valamely joghatósági vitában Daimbertus sens-i érsek elismerte Hugó primátusát. Az aláírók között ismét megtaláljuk Teuzo-t, immár hivatalos titulusa megjelölésével.²⁵

10. II. Orbán utóda, II. Paszkál környezetében első alkalommal 1100. november 10-én hallunk Teuzo-ról, aki a pápának a trójai (Apulia) püspökhöz, Huberthez intézett, Montecassino mellett kelt, pápai oltalmat, ill. a nevezett egyház birtokainak megerősítését kifejező privilégiumának egyik aláírója.²⁶

11. Nem sokkal később, ugyanezen év november 14-én Anagni-ban a II. Paszkál pápa által kiadott kiváltságlevelével egyik aláírója.²⁷

12. A pápa egy nappal később, 1100. november 15-én ugyanott kelt privilégiumát, amely megerősítette Cluny kolostora javait és jogait, Teuzo kardinális is aláírta.²⁸

13. Végül megemlíthetjük, hogy Teuzo neve több alkalommal is megjelenik egy, az investitúraharc irodalmában kevésbé ismert, önmagát Garsia Toletanusnak nevező, közelebbről nem azonosítható szerző II. Orbán pápa ellen írt satírikus hangvételű munkájában. Garsia támadásának középpontjában a pápa, illetve kardinálisai állnak, akiket név szerint is felsorol. Teuzo közöttük – *Gregorius Papiensis, Petrus Pisanus, Rangerius Lucensis, Albertus, Odo episcopus Ostiensis, Iohannes Gaditanus, Bernardus, Bruno episcopus Signiensis* társaságában – *Teucer* névalakban szerepel.²⁹

²⁴ „*Signum Amatii Burdegalensis archiepiscopi, Signum Heuzonis cardinalis, Signum Alberti cardinalis, Signum Gregorii cardinalis [...]*.” PL. t. CLI. col. 457.

²⁵ „*Praesentibus fratribus [...] Teuzone de titulo SS. Iohannis et Pauli [...] presbiteris cardinalibus.*” PL. t. CLI. col. 544.

²⁶ „*Ego Teuto (!) cardinalis SS. Joannis et Pauli subscripsi.*” PL. t. CLXIII. col. 49.

²⁷ „*Ego Teuzo cardinalis Sanctorum Joannis et Pauli.*” PL. t. CLXIII. col. 51.

²⁸ „*Ego Teuto (!) cardinalis SS. Joannis et Pauli.*” PL. t. CLXIII. col. 53.

²⁹ „*Cum enim pinguisimus papa quasi necessitate coactus ter et quater praegustaverat, cardinales esiccabant calicem, neque tamen Teucer minus compunctionis habuisse videbatur. Porro Bachus iterum ponebatur in auro. Instabat impensus praefactus Teucer beatissimum Urbanum commonefacere et quam*

A fenti adatok áttekintése nyomán megállapíthatjuk, hogy az elsőként megismert Teuzo (Teuzo I) nem lehet azonos a másik, forráshelyekkel bőven adathozható Teuzo-val. Az első kimutathatóan ravennai Wibert, azaz III. Kelemen ellenpápa híve volt, ám legátusi tevékenységére semmilyen adat nincs, ezért nem tartjuk elképzelhetőnek, hogy azonos lenne azzal a személlyel, aki jelen volt a somogyvári apátság alapításán.

A kérdés immár az tehát, hogy a Teuzo II alatt megismert személyt azonosíthatjuk-e a somogyvári alapítólevél egyik, *Teuzo sacre Romane Ecclesie legatus*, ill. *Teuzo cardinalis* megnevezéssel illetett aláírójával. Láttuk, eme Teuzo mint egy közelebbről nem ismert monostor szerzetese (*monachus*) került VII. Gergely pápa környezetébe, annak legátusa volt Franciaországban és Angliában 1074 és 1079 között. Utóbb, immár II. Orbán oldalán tűnt fel legátusként, mint a Róma környéki Sanctorum Johannis et Pauli-egyház címzetes presbiter-kardinálisa (1095–1099), amely tisztelet még II. Paszkál idején is viselte (1100). Olyan személyről van tehát szó, aki következetesen a reformpápaság oldalán állt. Erre mutat, hogy az említett reformpápák által adott megbízatásokban járt el, ugyanakkor az is elmondható, hogy tevékenysége a legszorosabban kötődött a reformpápaság egyházi reformjainak középpontjában álló célkitűzések (laikus investitúra, monostorok szabadságának biztosítása) gyakorlati megvalósításához. Itt csak röviden utalunk arra szerepre, amelyet a dol-i püspöki szék betöltése körüli vitában játszott (1074–1079).

1095. évi ténykedése külön említést érdemel. Mint pápai legátus, éppen a Saint-Gilles és annak kegyura, IV. Raimund toulouse-i gróf közötti viszályban szerepel, amely kolostornak *filialis* monostora volt a somogyvári bencés apátság.

---

plurimum cohortari, illud Horatii dictum revolvens assidue: «Sapiens vina». [...] Praedicta enim sententia omnino confirmatus, Urbanum confidenter aggrediens, in has voces psallebat: 'Sancte Albine, ora pro nobis, sancte Rufine, ora pro nobis'. Qua oratione percepta Romanus pontifex ait: 'Bonum principium dedit adveniens'. Teucer: 'Optimum'. [...] Barbarus iste qui modo venit albis pedibus, tres calices incorporavit, et adhuc quartum suspirat; nos autem cardinales et legati Romanae ecclesiae, qui portavimus pondus diei et estus, arenti gula siti estuamus?... Teucer: 'Optimum'. [...] Teucer: 'Tetigisti eam, Garsia'. [...] Teucer: 'Purgatus est'. [...] Teucer: 'Homines sumus'.», Tractatus Garsiac Tholctani canonici de Albino et Rufino (Garsuinis). Edidit ERNESTUS SACKUR. In: Libelli de lite imperatorum et pontificum sacculis XI. et XII. conscripti. MGH Scriptores II. Hannoverae 1892. (1956.) 427., 430., 434., 435. Teuzo kardinális társaira lásd SACKUR véleményét: uo. 424.

Azt is meg kell jegyeznünk, hogy az 1090-es évek elejétől a saint-gilles-i apát különösen szoros szálakkal kapcsolódott II. Orbán pápa diplomáciai tevékenységéhez. II. Orbán számára éppen e monostor apátjai nyújtottak múlhatatlan segítséget a keresztes hadjáratok háttérének biztosításában. II. Orbánnak felbecsülhetetlen érték volt ugyanis a toulouse-i gróf, IV. Raimund megnyerése a maga számára. Saint-Gilles kegyura többszöri kiátkozás után (házasságai, ill. a monostor sérelmére elkövetett tettek miatt) éppen az apátok révén válik a keresztes hadjárat egyik vezető alakjává mint „*christiane milicie excellentissimus princeps*”. Adhemar legátus kíséretében az egyik hadsereg vezetésével indult útnak az Adria partvidékén. Emellett II. Orbán 1095–1096-os dél-franciaországi utazása során, melynek alapmotívuma a keresztes háborúra való felhívás volt Clermontban, két alkalommal is felkereste Saint-Gilles-t konkrét tárgyalások céljából Raimunddal, ill. legátusával, Adhemarral a keresztes háborúra vonatkozólag. E látogatások alkalmával több időt töltött el Saint-Gilles-ben mint általában a monostorok többségében.³⁰

A Garsia által említett kardinálisok között egy sem akad, aki ne a reformpápaság híve lett volna, Teuzo szereplése közöttük újabb bizonyítéka annak, hogy nem lehetett az ellenpápa, III. Kelemen híve.³¹

³⁰ IV. Raimundra vonatkozólag: HILL, J. H.–HILL, L. L.: Justification du titre de Raymond de Saint-Gilles: „*Christiane milicie excellentissimus princeps*”. *Annales du Midi* 1954. 101–112.; HILL, J. H.–HILL, L. L.: Raymond de Saint-Gilles, 1041 (ou 1042)–1105. *Bibliothèque méridionale*, 2e série, tome XXXV. Toulouse 1959.; II. Orbán utazásához: CROZET, RENÉ: Le voyage d'Urbain II en France (1095–1096) et son importance de point de vue archéologique. *Annales du Midi* 1937. 42–70.; CROZET, RENÉ: Le voyage d'Urbain II et ses négociations avec le clergé de France 1095–1096. *Revue Historique Mémoires et études* 62. t. CLXXIX, avril-juin 1937. 271–311.; BECKER, ALPHONS: Papst Urban II. (1088–1099) II. Der Papst, die griechische Christenheit und der Kreuzzug. *Schriften der Monumenta Germaniae historica (Deutsches Institut für Erforschung des Mittelalters)* 19/2. Stuttgart 1988. 428–429., 458.

³¹ Gregorius Papiens azonos lehetett a S. Angelo diakónus-kardinálisával, a későbbi II. Incével, vagy a S. Eustachio diakónus-kardinálisával, a SS. Andrea e Gregorio apátjával (KLEWITZ 1936. 220., 15.; 221., 16.), s mint ilyen, Teuzo társaságában aláírta II. Orbán két, korábban idézett, 1095. február 15-i (PL. t. CLI. col. 400.), ill. 1096. március 14-i (PL. t. CLI. col. 450.) oklevelét.; Petrus Pisanus a S. Adriano diakónusa volt (KLEWITZ 1936. 219., 6.); Rangerius Lucensis személye bizonytalan, esetlegesen azonos lehet a II. Orbán 1096. március 14-i oklevelében szereplő Rausgeris-szel (PL. t. CLI. col. 450.); Albertus a S. Sabina presbiter-kardinális, a piacenzai S.

A fentiek alapján nem lehet kétséges, hogy 1091-ben is erről a személyről van szó, ő volt jelen a somogyvári alapításon. Úgy véljük, hogy a német szakirodalom következetes megállapítása, amely szerint a Somogyváron jelen levő Teuzo az ellenpápa, III. Kelemen híve volt, az ő legátusaként járt el, forrásokkal nem támasztható alá. A somogyvári alapítólevélben említett Teuzo II. Orbán pápa legátusaként volt jelen, pontos titulusa (*presbyter cardinalis SS. Johanni et Pauli*) kitétele nélkül, összhangban annak a levélnek a tartalmával, amelyet I. László a horvátországi hadjárat közben intézett Odesirius montecassino-i apáthoz, a pápa egyik legbefolyásosabb kardinálisához.³² Ebben jelezte, hogy a pápához követeket küldött, s onnét választ is vár.³³ A követség témája nyilván Horvátország státuszának kérdése lehetett, amelyre vonatkozólag I. László nem kívánta elfogadni, s ezáltal vállalni a pápaságtól való hűbéri függést. Tekintettel arra, hogy emiatt a pápa, II. Orbán joggal neheztelt rá, megkísérelte tárgyalások révén rendezni a kérdést. Ezekre vélhetőleg Somogyváron került sor, a pápa által küldött Teuzo legátus jelenlétében,³⁴ úgy tűnik, eredmény nélkül, hiszen I. László talán már 1091 végén, legkésőbb 1092-ben IV. Henrik német-római császár oldalára állt, azaz szakított II. Orbán pápával, a reformpápasággal.³⁵

Savino apátja volt (KLEWITZ 1936. 214., 16.); Od(d)o Ostia püspöke, egykori cluny-i szerzetes, püspök-kardinális volt (KLEWITZ 1936. 207., 4.); Johannes Gaditanus a S. Maria in Cosmedin diakónus-kardinális, a későbbi II. Gelasius lechetett (KLEWITZ 1936. 220., 11.); Bernardus a S. Grisogono presbiter-kardinális, vallombrosai apát, vagy a S. Angelo diakónus-kardinális, montecassino-i szerzetes lechetett (KLEWITZ 1936. 212., 3.; 220., 14.); Bruno Segni püspöke, püspök-kardinális volt (KLEWITZ 1936. 209., 24.).

³² KLEWITZ 1936. 184.; 213., 7. Odesirius jelen volt II. Orbán megválasztásánál is 1088-ban Terracinában. BECKER 1964. 92–93.

³³ „*per capellano meo et Sorinum nostrum militem quos V[r]bano apostolico mitto [...] Porro si neutra ad presens agere possis, saltim per legatum, quem papa mihi mittet, quod ac quomodo velis, rescribe.* „ DHA. I. 272. (Nr. 91.) Értelmezésére lásd: FRAKNÓI VILMOS: Szent László levele a montecassinoi apáthoz. Értekezések a történeti tudományok köréből XIX/8. Bp. 1901.

³⁴ Lásd: GERGELY, KISS: La fondation de l'abbaye bénédictine de Somogyvár. In: Les Hongrois et l'Europe: Conquête et intégration. Textes réunis par SÁNDOR CSERNUS et KLÁRA KOROMPAY. Paris–Szeged 1999. 327–341.

³⁵ MAKK 1990. 207–208.